

Nevelő és tanítvány

Emeletes házak köréngetegébe ékelve, ridegen húzódott meg a fiúnevelőintézet komorszürke épülete. Minthogy tíznapos szünidő volt, tanuló- és hálótermeit nem verte fel dévaj kacagás, sem cementtel borított, hűvös folyosóit futkosó lábak dobogása. Csend, üresség, elhagyottság ástott mindenfelől. A sivár hangulatot még csak fokozta, hogy állandóan borús volt az ég, a mocskos, cafatos felhők szakadatlan áradásban jöttek-mentek, vándoroltak, s a kéménykürtőkben le-föl szaladozott a szél; vad futamokkal riogatva a megrekedt csendet.

A másodikemeleti, fehérscőbútoros kórházzszobában ketten tartózkodtak. Egy lógóorrú, tompanézésű, tizennégyéves, szőke fiú s egy széles barnaarcú, borostásképű, fanyarszájszélű fiatalember. A kékegyenruhás fiú az intézet növendéke volt, a kopottöltözékű fiatalember nevelője. A fiút az utolsó tanári értekezleten több tantárgyból megrótták, s vagyonos szülei ezért fogadták melléje a tanári szakos fiatalembert. A tíznapos szünidő alatt ők ketten a kórházzszobában laktak és tanultak, mivel jóval kisebb volt a többi helyiségnél.

A fiatalember, ha nem magyarázott vagy nem feleltetett, bántó gondolataiba elmerülten, le-föl sétált a szobában, vagy keresztbefont karral odaállt az ablakhoz, s a szélhajtotta, vitorlázó fellegeket nézte. Különben is sivár hangulatát a nagybőjtvégi csúfidő még jobban elmélyítette. Mert ha meg is szabadult egyelőre a nyomortól, kísértő emlékei vissza-visszatértek, s hatásuk alatt semmivel sem látta jövőjét kecsegtetőbbnek. Tanítványával ugyanis még nehezebben boldogult, mint gondolta. Noha ettől függött, hogy megmaradhat-e később is nevelőjének, s rábíznak-e újabb diákokat. Ha nem, visszasüllyedhet megint a nyomorba, s újra meg kell szakítania egyetemi tanulmányait. Jóllehet már eddig is vesztett évet, s közelállt hozzá, hogy belépjen az öregdeákok sorába, akik megderesednek vagy megkopaszkodnak, mire végre hozzájutnak kenyéradó oklevelükhöz.

De ilyen volt mindig a szerencséje. Vagy nagyon keveset fizettek, vagy olyan buta volt a tanítványa, hogy nem ment vele semmire. Lám ez a mostani is! Akár tuskót hasogathatna vastagkergű koponyáján. Hatszor is elmagyarázhat egy-egy nehezebb részt, míg értelme megnyílik s a hallott dolgot befogadja. Pedig nem tehet róla ilyennek született. Szellemi tompultságával néki kell fizetnie atyja esztelenül tékozló fiatalkori éveiről. Még csak konoknak, engedetlennek se mondhatja. De ha váratlanul kihagy az emlékezőtehetsége, bambán, bősztően tud hallgatni. Mintha egészen megkukult volna.

Különösen a latinnal s a betűszámталannal volt állandóan baja, tusakodása. Meg a történelmi évszámokkal. Hiába íratta fel őket többször is papírra, nem tudtak gyökeret verni. Huzatos agyvelejéből azonnal elillantak.

Egy órája mult talán, hogy nagykeservesen megoldott vele néhány számtani egyenletet. Azóta a latint nyűtte, bifláztá. Fejét öklére támasztva, s vizeskék szemével a sorokat követve, egyhangúan mormolta

leckéjét. Mintha sötét tamplomzugban zsolozsmáját pergette volna valaki. Néha többször is megismételt egy-egy mondatot, míg makacsul ellnálló értelme megvilágosodott.

Nevelője annyira megszokta ezt az egyhangú magolást, hogy úgyszólván észre se vette. Mintahogy nem hallja a víz csobogását az sem, aki állandóan mellette él. Csak járt föl s alá a keskeny linóleumsávon, vagy megállt az ablak előtt, s ujjjaival az üvegen dobolva, átkozta a kedélyrágó rosszidőt. Időnként azonban abbahagyta sétáját, odament az asztalhoz, s tekintetét a fiúra szegezve, megkérdezte:

— Megtanulta már?

Amaz csak nagyritkán válaszolt egy bátortalan igennel. Többnyire leszegte fejét, s elvörösödve, hallgatott. Csupán ujjai tevékenykedtek, idegesen tépdesve a gyakorlófüzet foszlányos széleit.

A nevelő bosszúsán kérdezte:

— Mi az, miért nem válaszol?

A fiú újra nem felelt.

— Tudja vagy nem tudja? — csattant fel most már türelmetlenebbül a nevelő hangja.

Erre megmozdult a fiú, s nagyot nyelve, a nélkül hogy felfekintett volna, nekifoháskodva megszólalt:

— Még nem tudom.

— Hát mit csinált eddig? Egy órája tanulja a leckéjét, s még mindig nem tudja? Hol járt az esze egész idő alatt? — Jöjjön, vegyük át még egyszer — mondta a nevelő bosszúsán, s letelepedve az asztalhoz, elkezdett magyarázni, közbevetett kérdésekkel ellenőrizve, hogy tanítványa odafigyel-e.

— Most már érti? — kérdezte, midőn másodszor is felbontotta mondattanilag és stilsztikailag a klasszikus latin szöveget.

— Azt hiszem — válaszolta a fiú, nem éppen meggyőzően.

— Akkor lásson hozzá, s tanulja meg. Félóra mulva kikérdezem — dobta eléje hanyagul a könyvet, s felállva, megint járkálni kezdett, le-föl, le-föl, akár egy cella- vagy börtönlakó.

Mikor a félóra letelt, odalépett tanítványához.

— Kezdjük. Mondja el először a könyvnélküli részt.

S összevont szemöldökkel figyelte, hogy nem téved-e.

Amaz bátortalanul nekivágott a vergilius-i szövegnek, s néhány zökkenővel, fellélegezve ért a végére.

— Ezt valahogy tudta — jegyezte meg a nevelő. — Persze, még jobban meg kell tanulnia. De lássuk a következő részt. Fordítsa s elemezze, úgy, ahogy tölem hallotta.

A fiú hozzá is fogott, de itt is, ott is elfelejtette egy-egy összekötő szó értelmét, s a mondatot nem tudta rendesen lefordítani.

— Hát sohasem tanulja meg már, hogy mit jelentenek ezek a szavak? — kiabált rá a nevelő. — Hányszor ismételjem el még? — Elemezze!

Ez még próbáratevőbb feladat volt. Annak ellenére hogy a fiatalember már többször megmagyarázta, a fiú csak döcögve, botladozva haladt előre, a vége felé pedig teljesen megakadt, s fejét lehajtva, bambán bámult a könyvre.

A nevelőt semmi sem bosszantotta annyira, mintha így látta.

— Feleljen! — kiáltott rá ingerülten.

S midőn amaz még mindig nem válaszolt, adáz dühvel támadt rá, s hangjában szinte a gyűlölet kései csattogtak.

— Azonnal feleljen!

De a fiú, mintha a kiabálás torkába fullasztotta volna a feleletet, még mélyebben hallgatott.

Ez a nevelőt annyira felbosszantotta, hogy hirtelen hozzáugrott és megpofozta. Csak akkor gondolt rá, hogy mit csinált, mikor kiadta mérgét. S bár belátta, hogy nem kellett volna ilyet tennie, nem bánta. Egye a fene megtörtént — vége! Dehát csoda-e, hogy kijött a sodrából? — S nem törődve többé a fiúval, odament az ablakhoz.

Az pedig ráborult az asztalra, s elkezdett sírni. Néha kitörő, felfelsukló zokogással. Busongó sírása teljesen beleillett a szoba jajgató szélfutammakkal szaggatott, komor hangulatába.

A nevelő még mindig ott állt az ablak előtt, s gondolataival vesződött.

Bántotta, hogy a fiú még mindig sír, de ridegebb, érzéketlenebb volt, semhogy sajnálni tudta volna. Elege volt a maga bajából, nyomorúságából, nemhogy még máséval is törődjék. Még akkor sem, ha azt maga idézte elő. Mégis, hogy telt-múlt az idő, s a fiú sírása nem akart szűnni, csupán szipogássá csendesedett valami megmozdult benne.

Most már bánta, hogy annyira hirtelen volt. Végre is tehet-e róla a fiú, ha emlékezete kihagy s nyelve megbénul? Talán azért is, mert rákiabált s megfélemlítette. Hát nem eléggé mostoha a sorsa amúgyis odahaza? Hiszen apja nem szereti, mert reá ütött, az ő hasonmása, csak tökéletlenebb, rosszul sikerült formában. S még mindig szép anyja is csak morzsáit juttatja gyöngédségének: egy illatos ölelést vagy lehetlenyi csókot, mikor hazajön az intézetből vagy újra elmegy. Mert odahaza öccse a kedvenc — a szép, barátságos, jóeszü. kedves, melegszerű fiú — anyja hasonmása. Minden szeretet gyöngédség néki jár ki a családban, őt becézi mindenki, még a cselédség is, vele viszont senki se foglalkozik, reá, a vakarcsra, sohasincs idejük, lefoglalja őket a vagyoni érdekszővetségre alapozott társadalmi élet: az összejövetelek, megbeszélések, vacsorák, kártya, szórakozások, színház, más egyéb. S ő ezt a család kivetettjét, mostoháját pofozta meg! — Szánakozva tekintett reá. Azután lassan megindult felé, fejére tette kezét, megsímogatta, s állát felemelve, könnyektől kiegész, bújdoso szemeibe nézett.

— Ne sírjon — mondta férfias gyöngédséggel.

De ikergondolatait elhallgatta. Hogy tulajdonképen nem akarta bántani, de minden úgy összejött, összetorladt, összegomolyodott, — rosszkedve, sivár hangulata, az idő is, meg ez az örökös szélzúgás — hogy nem tudta hirtelen indulatát fékezni, s megütötte.

— Ne sírjon — szólt hozzá még egyszer. — Ezentúl máskép tanuljuk majd a leckét, s akkor nem lesz olyan nehéz. Majd együtt tanulunk, s ha valamit nem ért, csak bátran kérdezze meg. — Most pedig törölje meg a szemét! — Úgy. — És lássunk hozzá a tanuláshoz, a szünidőnek hamarosan vége, s most kell behoznunk, amit elmulasztott.

Azután odahúzta székét a fiúéhoz, rátette kezét a vállára, s elkezdte mondattanilag és stilisztikailag magyarázni, türelemmel várva, míg amaz megérti, s maga is el tudja mondani. Majd áttért lassan a latin nyelv csodálatos pallérozottságára, keményveretűségére, tisztaságára, áradozással beszélt a klasszikus latin írók és költők örökszép alkotásairól, belemelegedve idézte a gyöngéd szerelem dalosának, Vergiliusnak méltóságosan menetelő hexameterait, izzó hévvel szónokolta Cicero Catilina elleni ékesszólóan pompás és pazar művészzettel felépített filippikájának dörgedelmes bekezdését, majd gyönyörködve szavalta Horatius

egyik legszebb ódájának napsugaras sorait, ihlettségében szabad fordítását rögtönözve:

„Az édesen kacagó Lalagent szeretem, az édesen csacsogót...”

S ahogy élmerült — önmagát igézve — az elmúlt klasszikus idők messzi világában, elfeledkezett napi gondjairól, az annyira vágyott tanári oklevélről, miként elfelejtette a fiú is, hogy az imént még szomorú volt, kivert, mostoha, s bizalommal húzódva nevelőjéhez, mohó érdeklődéssel hallgatta andalító muzsikájú szavait az Atlantiszként elsüllyedt antik világról, nem hallva az örök emberi emlékeztetőt:

„Volt Trója s voltunk trójaiak...”

„Volt Róma s voltunk rómaiak...”

Szirmai Károly

Konyovics Milán: Pihenés